



UNIUN DA LAS RUMANTSCHAS E
DALS RUMANTSCHS EN LA BASSA
December 2007

Charas lecturas, chars lecturs

Quest onn hai decidì d'entschaiver cul Fegliet 4/07 gia a l'entschatta da november, avant che tut ils travaschs d'Advent sa patrunan da mes agir. Hai bain planisà tscherta lavurs, cura cumprar las nuschs, la pairstosta, la farina per far alura a temp ils pauns cun pairstosta, els ston er vegnir spedids. Las cartas da Nadal èn sortidas quellas novas pustadas tar l'Unicef. -trametter salids e far el medem temp insatge dal bun -.

Sonda, ils 27 d'october sun stada a la radunanza da delegadas e delegads da la Lia Rumantscha a Sent, betg en ina funcziun, ma sco simpla rumantscha. La restructuraziun da la LR è ussa sut tetg, ils trais novs centers regiunals èn activs, uschia che questa giada ha betg dà grondas discussiuns. Hai gì l'impressiun che ina part - surtut quels da la Bassa èn vegnids en Engiadina per giudair in bel di d'atun - e l'autra gronda part da giasts per dir adia a noss ussa anteriur secretari Gion Antoni Derungs. Da numnar tut quai ch'el ha prestà per nus en quels quasi diesch onns d'uffizi, dess in mez Fegliet. Tuttina in pèr puncts nua ch'el s'ha fermamain engascha:

- Restructuraziun dals organs da la Lia Rumantscha
- Gruppa dals deputad/as el cussegl grond
- Nova lescha da linguas
- Rumantsch grischun en scola
- Sessiun a Flem
- EXPO / Higa
- Campiunadi da skis a San Murezzan

Nus da l'URB avain adina savì giudair da sia bainvulentscha envers noss giavischs e noss problems. Char Gion Antoni er nus ta giavischain tut il bun e surtut che tia sanadad ta permetta da giudair ancblers onns en cumpagnia da tia famiglia.

Naturalmain è er il nov sa preschentà: Urs Cadruvi, in um giuven, cun scola-ziun en economia cun novas ideas e novas strategias. Dasper la marca "Graubünden" duess dar ina marca "Lia Rumantscha" (senza cornas!). Novs purtaders da questa marca èn noss sportists nordics rumantschs, Dario Cologna, Toni Livers e Curdin Perl.

Urs Cadruvi che tschantscha jauer, surmiran e sursilvan, è persvadì da l'impurtanza da la plurilinguitad. La LR vegn er in avegnir a s'engaschar tant pels idioms co er per il rumantsch grischun.

Projects èn avant maun: DVDs per uffants en collavuraziun cun TVR (→ediziuns), merveglias cinematograficas ensemen cun organisaziuns dolomitianas, mailbox rumantscha, telefonin rumantsch e.a.p.

Ad ina radunanza annuala na vas ti betg be per la part statuara, la part culinara e quella culturala na dastgan mancar. A Sent ans ha dunna Neisa Valentin preparà in massa bunas spezialitads da l'Engiadina bassa:

- Schoppa da jotta
- Putt a suolch
- Salatta
- Tuortun d'Ardez*
- Pizzockels da Sent + Ftan
- Culas da Vnà
- Plain in pigna
- Liongias engiadinaisais
- Ravitscha ascha
- Tuorta da nuschi
- Crema da caramella
- Puglinas da Sent

Per digerir tut quai avain pudì far ina bella spassegiada tras il vitg, fin el "Parkin", sur las punts dals asens, da stgala giu e da stgala si. Savais vus pertge che Not Vital ha construi per quels da Sent ina "punt dals asens"?

L'Istorgia chattais el proxim Fegliet.


Tuortun d'Ardez, u da sar Tumasch

Recept or da la "Padella"

1kg charn zappada fina
¾ charn-portg, ¼ charn-bov
100g tscharvè (va er senza)
100g gnirom/dir
1 tschagula zappar fin
1 frischla/con d'agl maschadar tiers
in pau peterschigl
1 ov
1 tschadunin sal
in pau maioran, timian, paiver, pulvra da neghels, chanella
ca. ½ l latg u groma maschadar tiers tut las spezarias ed il liquid
2 tschaduns sultaninas

Metter en in furn na memia chaud (180°) e coier il past 1 ura.

Bun appetit!

Restain en Engiadina ed in Val d'Alvra, natiralmain cun infurmaziuns sur da noss . Els paran ussa d'entschaiver cun lur sien d'enviern. Sperain ch'ils turists laschan els durmir.

Rumantsch sin ils moniturs d'infurmaziun da la Swiss, ma er rumantsch sin il palpigi da tualetta da la Migros. Per Nadal giavischa ella "Bellas Festas" e per Bumaun "Buna Fortuna", cun savur da chanella e neghels.

Maria Magdalena Mauritius

Il museum naziunal svizzer a Turitg expone enfin ils 24 da mars 2008 sut quest num var 400 figurats da sontgs e sontgas dal temp medieval. Ina gronda part derivan dal chantun Valais, ma er las valladas catolicas grischunas èn bain represchentadas. Dapli sur da questa exposiziun savais leger el artitgel da Claudia Cadruvi en LQ dals 21 da november u sin la homepage dal museum.

Visita a la chasa da medias cun l'URB

Ils 29 da settember han 27 commembers e commembras da l'URB visità la chasa da l'RTR a Cuira. Donn è stà che nus avain stui suspender la visita pervi da l'RTR uschè che nus avain gi in conflict cun la "Landtagung" da la Pro Rätia e blers commembers han stui perquai sa perstgisar.

Dr. Bernard Cathomas ans ha beneventà en "sia chasa". Tranter auter ha el menziunà l'impurtanza che ils rumantschs da la Bassa han per mantegnair lingua e cultura e natiralmain er per las medias rumantschas.

Ursin Cadisch che è il responsabel dal stab program ans ha guidà fitg cum-potent. Sia moda professiunala e fitg agreabla ans ha fascinà. Nus avain visità divers studios da radio e televisiun e biros da tut geners ed avain er gi l'ocasiun da guardar ils collavuraturs durant lur lavur e nus avain er pudì far dumondas actualas directamain ad els. Las massas da dumondas han demussà il grond interess per radio e televisiun.

Ursin Cadisch ans ha er infurmà sur da l'avegnir ed surtut dal nov sistem digital l'uschè ditg "DAB" che è spezial per nus da la Bassa, che per part na retschavain il radio rumantsch, fitg interessant. Ils pretschs sun modests e la qualitad è fitg buna. Nus avessan pudì restar anc ditg a tadlar e guardar ma ils stumis han cumenzà a reclamar.

En la famusa ustaria da la Staila vain pudì star da cumpagnia ed ans rinforzar. Las intensivass discussiuns tranter ils rumantschs, da tut ils idioms, demussan che impurtanza cha talas occurrenzass han.

Jon Carl Tall

Bündner Wald- und Forstwirtschaft im Aufbruch

scuntrada da la Pro Raetia a Maiavilla, dals 29 e 30 da settember

Nus eran in var 120 personas che sa han interessadas per quel tema. Entschavì avain nus -entant che vus eras a Cuir en la chasa da las medias- a Domat sin l'areal da la resgia Stallinger, dimensiuns ed automatisaziun che na han pli nagut a far cun nossas regurdanzas a las resgias dasper l'aua. In selvicultur ha, cur ch'el ha furnì 5000 m³ laina radunda survegnì la resposta: "ussa hai lavur fin la marena da las diesch."

Il suenter mezdi han personas che s'occupan en differentas funcziun cun laina discussiunà sur da l'impurtanza da questa materia primara ed er dal futur da las resgias pli pitschnas en las valladas. Gist er per l'elavuraziun da sortas da lain main derasadas e per tagls speziels han ellas anc adina ina tscherta impurtanza, (contribuziun Telesguard sur da la resgia da S-chanf). Stallinger resgia mo laina da pign en aissas. Novas metodos da cultivar il guaud gidan a schanegiar la natira ed a spargnar daners.

Ina bella spassegiada sin la senda instructiva da Maiavilla è stada la fin d'ina interessanta fin d'emna el Signuradi.

Enconuschais vus las dus pli impurtantas sorts da laina?

In spezialist pretendia che quai sajan il pign e la vit. Suenter dus dis el Signuradi eran er nus da quel avis.

En in outra dieta da scolaziun hai udì il suandant term tecnic per ina occupaziun che ha tar nus en las valladas dal sid ina tscherta tradiziun. Tecnic tuna quai uschia: *cuntravenziun u violaziun da la taglia sin la plivalur/plivalita (TPV)* e pel mintgadi: cuntrabanda.

La Quarta Lingua (QL) e l'URB lavuran in avegnir pli stretg ensemen!

Avant in temp avainsa, suenter divers assagls, pudì avrir nossa pagina d'internet cuminaivla. Quai es stà il cumenzament d'ina collavuraziun pli stretga tranter las duos uniuns. Ultimamain avain nus salvà nossa prima sesida cuminaivla a Turitg. Suenter in' introducziun e preschentaziun avain nus discutà sco ch'ina tala collavuraziun pudess vesair ora senza perder l'atgna identitad.

Nossa prima lavur cuminaivla es l'organisaziun da la proxima radunanza annuala cha nus organisain ils 5 d'avrigl dal 2008 a Turitg. La part statutara fa mintga uniun per sasez e la part tematica organisain ensemen. Nus avain pudì persvader al nov secretari Urs Cadruvi da vegnir tar nus.

Plinavant avain discutà sur d'in nov project da teater rumantsch ladin che nus vulain organisar a Turitg in mai da l'onn che vain. Natiralmain ha quai dà er discussiuns sur dad avantatgs ed dischavantatg d'ina tala colla-vuraziun. Ils bliers, ed surtut ils presidents, èn persvas che quai saja ina buna chausa che dà speranza per in avegnir fritgaivel che maina be avantatgs per nossa uniuns e per noss commembers.

Jon Carl Tall

Lectura /Ediziuns

Tut las ovras preschentadas san vegnir pustadas tiers la Lia Rumantscha, Via da la Plessur 47, Chascha postala 7001 Cuira, Tel. 081 258 32 22

E-mail liarumantscha@rumantsch.ch, u er in bunas librarías.

Sin la pagina d'internet www.liarumantscha.ch chattais dapli infurmaziuns.

Uffants

Top Kids

Sin questa seria da discs cumpacts edids dal rr e da la LR
chattais istorgias emessas dal radio, autura è N. Lehner
Vol. 1 e 2: Las pli bellas istorgias dal Simsalabim
Vol. 3: Il viadi da Mauro, Text da Daniel Badraun
Vol. 4: Pippi Sockalunga

CHF 19.50
CHF 29.50 vol dub.
divers idioms
rg
rg

La pitschna vatga Laila, 7 episodas

Televisiun rumantscha

DVD

CHF 29.50
rg

L'öv da l'esan e'ls draguns

Gian Bundi

+ dc

CHF 46.00
puter/tud.

Tigrin, L'istorgia d'un giat engiadinais

Leta Semadeni

CHF 18.00
vallader/tudestg

OSL

2259: Galaxita, la guardastailas

2267: La mürina e'l liun

2276: Melac, Turra Taga e signur Permilleis, L.Tuor

2277: Surselva. Straglischs, L.Tuor

CHF 6.00
rg/surm./de./it.
puter
sursilvan
sursilv./tud.

Creschids

Herbi e Fred

Peter Haas, Hatrick-comics, Istorgias or da la vita da pensiunads

CHF 20.00
rg
er ediziun tudestga

Ei dat ils muments da pass lev

Arnold Spescha, poesias rumantschas e tudestgas

CHF 32.00
sursilv./tud.

Anemona alva - 20 Poesias

Vic Hendry, Anemona alva è l'emprim tom da poesias dad in poet rumantsch en tut las quatter linguas naziunalas

CHF 18.00
sursilv./tud./it./fr.

Chant

Muond surdorà Peter Appenzeller/ Alfons Clalüna, Chanzuns per uffants	+ dc	CHF 28.00 vallader/tud.
Eu sa d'üna staila Peter Appenzeller/ Alfons Clalüna, Chanzuns per cor masdà e cor viril		CHF 34.00 vallader

Chalenders e dicziunaris

Calender da mintga gi 2008	CHF 15.00 sut- e sursilvan
Chalender Ladin	CHF 15.00 vallader/puter
Dicziunari – Wörterbuch Gion Tschärner, puter-tudas-ch /deutsch-puter	CHF 49.30 3a ediziun 2007

Funtauna: pagina d'internet LR, fin november.

Sin in da quests cudeschs less spezialmain far attent:

Fin d'october hai survegni ina busta cun en in interessant cudesch. Quel era accumpagnà d'ina brev culs suandants plets: *Cara Cilgia Cun plascher dedicheschel a ti mes davos vers. Pren en pasch. Vic Hendry.*

Hai legì cun grond plaschair quest bel tom cun poesias. Las inas han bain la tempra da cumià, sperain che quellas represchantan be il cumià dal poet Vic Hendry. Interessant è er da congualar las differentas translaziuns.

zacu inagada
avon che jeu vomì
jeu less pertscheiver
ils radis che tremblan
osum la candeila
las larmas che neschan
caschunan legria
che bognan las crustas
Ediziun Signathur

Vic Hendry, Anemona alva

Il Fegliet è a fin. Ussa na ma resta auter che giavischar a Vus ed a Voss confamigliars – il senn da la Migros,- in paschaivel temp d 'Advent, bellas e legraivlas Festas da Nadal e per l'onn 2008 buna sanadad e blers gronds e pitschens plaschairs.



Ils Fränzlis sin viadi

- 1 da schaner, uras 17:00, concert da Bumaun en la baselgia dad Obereg/Al ensemen cun l'organist Rudolf Lutz
- 25 da schaner, uras 20:00, Rathaus, Weinfeld/TG
- 26 da schaner, uras 20:15, Tittihofsaal, Cuir ed ils
- 27 da schaner, uras 17:00, Vaduzersaal, Vaduz/FL, concert cun Orchestrina, www.orchestrina.ch

Preavis

Ils chors maschadads da Turitg e da S.Gagl vegnan a dar la fin emna 26/27 d'avrigl 2008 dus concerts cuminaivels, in la sonda a Turitg ed il segund la dumengia a S.Gagl. Nus da S.Gagl preschentain chanzuns sacralas. Vegni a tadar! Las datas exactas chattais el proxim Fegliet e segir er sin nossa pagina d'internet.

Impressum:

Redacziun: Cilgia Vital,

Spediziun: Martin Sutter

Contribuziuns san vegnir inoltradas fin 1 mais avant la proxima ediziun a :

Cilgia Vital Hauptstrasse 14, 9403 Goldach,

Mail: cilgia.vital@kabeltv.ch

Ulteriurs fegliets san vegnir retratgs tar:

Martin Sutter, Ackerstrasse 3, 6300 Zug

Data da l'ediziun: principi december 2007

Data da la proxima ediziun: mars 2008
